

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN SAKARYA TÜRKÜSÜ ŞİİRİNİN METİN DİL BİLİMSEL GÖRÜNÜMÜ¹

Sadi GEDİK²

Öz

Bu makalede Necip Fazıl Kısakürek'in Sakarya Türküsü şiiri metin dil bilimsel metotla incelenmiştir. Şiir, bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleri açısından güçlü bir metin özelliği göstermektedir. Bağdaşıklık oluşturmak için en çok zamirler kullanılmıştır. Çeşitli art gönderim ve ön gönderim biçimleri bulunmaktadır. Tutarlılık oluşturmada ise sebep-sonuç, özelleştirme, genelleştirme, karşıtlık ve karşılaştırma ilişkilerinden yararlanılmıştır. Tutarlılık oluşturmada en fazla karşıtlık ilişkisinin varlığı dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl Kısakürek, Sakarya Türküsü, Metin Dil bilimi

Text Linguistics Aspect of Necip Fazıl Kısakurek's Sakarya Turkusu Poetry

Abstract

In this article, Sakarya Turkusu, a poem written by Necip Fazıl Kısakürek, has been examined by a text linguistic method. The poem has strong characteristics (features) of a text when it's looked into in terms of coherence and consistency. To create coherence, pronouns have been mostly used. It also includes many types of pre-post references. To create consistency, cause-effect, personalisation, generalization, comparison and contrast have been used. The highly use of "contrast" stands out clearly in the poem to provide consistency.

Keywords: Necip Fazıl Kısakürek, Sakarya Türküsü, Text Linguistics

1 Bu çalışma, 23-25 Mayıs 2013 tarihinde Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde düzenlenen Uluslararası Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan bildiri temel alınarak geliştirilmiştir.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kahramanmaraş, E-posta: sgedik@ksu.edu.tr

Giriş

Dil, insan ve toplum hayatında geniş bir kullanım alanına sahiptir. İletişim aracı olan dil, edebî metinlerin üretilmesinin de temel malzemesidir. Hangi düzeyde olursa olsun dil yoluyla üretilen kelime, cümle, metin, paragraf vb. dil araştırmalarının konusu olagelmıştır. Kelimeler yapısal olarak, cümleler söz dizimsel özellikleri ile incelenirken sesler ve ses olayları yine dil araştırmalarının konusu olmuştur.

1960'lı yıllardan itibaren dil araştırmalarında yeni bir anlayışın ve yeni bir terimin geliştiğini görüyoruz: metin dil bilimi. Bu makalede metin dil bilimi terimi ve bu terimin alt başlıklarından olan bağdaşıklık ve tutarlılık terimleri açıklanacak ve bu çerçevede Necip Fazıl'ın Sakarya Türküsü şiiri incelenecektir. Amaç, bu şiirin metin dil bilimi bakımından niteliğini ortaya koymaktır. Sakarya Türküsü şiiri daha önce pek çok araştırmacı tarafından farklı metotlarla ve farklı bakış açılarıyla tahlil edilmiş³ olmakla beraber metin dil bilimi metoduyla tahliline rastlanmamıştır.

Metin Nedir?

Arapça kökenli bir kelime olan metin, Türkçe Sözlük'te "Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleri ile oluşturan kelimelerin bütünü" şeklinde açıklanmıştır (TDK Türkçe Sözlük, 2005, s. 1382). İngilizcede metin için *text* kelimesi kullanılmaktadır. Metin dil bilimi alanının gelişmeye başlamasıyla birlikte metin kavramının çeşitli tanımları ile karşılaşmaktayız. Dilin temel işlevi iletişimdir. İletişimde kaynak ya da kaynaklar, alıcı veya alıcılara basit ya da karmaşık mesajlar gönderir. Metin, dil yoluyla üretilen, bütünlüğü olan bir mesaj(lar) dizgesidir. Öyleyse metinde görülecek ilk unsur metnin bir mesaj taşımasıdır. Günay, metni, "Belli bir bildirişim bağlamında bir ya da çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür." (Günay, 2007, s. 44) şeklinde tanımladıktan sonra bu mesajların arka arkaya bir bütünlük içerisinde sıralanmasına, başının ve sonunun belli olmasına, bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütün olmasına dikkat çeker. Metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapıdır (Günay, 2007, s. 44).

En gelişmiş bildirişim dizgesi olan insan dilinin en üst düzeydeki birimi metin, cümlelerin/sözcelerinin basit, rastgele, ardışık olarak sıralanması ile oluşturulmuş bir yapı değildir. Metin, cümleler/sözceler arası çeşitli düzeylerdeki ilişkilerle oluşturulmuş bağdaşık, tutarlı bir dilsel birimdir. Metin "bütünlük" ve "birlik"

3 Sakarya Türküsü şiirinin çeşitli tahlilleri için şu eserlere bakılabilir: Sıddık Akbayır (2013), **Cümle ve Metin Bilgisi**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, s: 353-373; Nurullah Çetin vd. (2011) **Tanzimat'tan Bugüne Yeni Türk Edebiyatı Şiir Çözümlemeleri**, Kesit Yayınları, İstanbul; Mustafa Durak (2007), **Ben Terkisinde Necip Fazıl Metin Çözümlemeleri**, İstanbul, s: 93-112; Muhittin Eliaçık (2012), **Sakarya Türküsü ile Su Kasidesinin Damar Kökleri**, Ulusal Türk Edebiyatında Sakarya Sempozyumu 17-18 Ekim 2012.

arz eden, anlaşılabilen, yorumlanabilen ve metinsel/sosyal/kültürel bağlam içerisinde belli çıkarımlar yapılabilen, belli mesajlar veren dilsel bir bütünlüktür (Yılmaz, 2010, s.61).

Doğan Aksan ise *metni* şöyle tanımlar: “Bir iletişim sırasında gerçekleşen, bir-biriyle ve dil dışı etkenlerle bağlantılı bir sözceler bütünüdür (Aksan, 1995, s. 257). Demek ki metnin ortaya çıkış şartları metnin anlamlandırılmasında önem kazanmaktadır. Metin bir birimdir, uç uca eklenmiş tümceler dizisinden başka bir şeydir. Metin denilen bu birim “uyumluluk” (cohesion) ve “tutarlılık” (coherence) ilişkilerini içerir. Metnin uyumluluğunu incelemek, tümcelerin metin içinde çizgisel bir biçimde (adılların, fiil zamanlarının, bağlaçların yinelenmesi vb.) birbirine eklenmesini incelemektir. Buna karşılık bir metnin tutarlılığı, ait olduğu söylem türüne göre, söz konusu metnin tümünün düzenlenişini ilgilendiren kurallardan kaynaklanır (Kıran, 2002, s. 280).

Bir metin, sözcce dediğimiz cümlelerden veya bağlam içerisinde anlamlı daha küçük parçalardan oluşur. Metni oluşturan bu sözceler rastgele bir araya gelmiş sözler değildir. Metnin parçaları hem dilbilgisel açıdan doğru, hem mantıklı hem de bu parçaların kendi içinde bir bütünlüğü olmalıdır. Sözceler birbirine çeşitli biçimlerde bağlanarak anlam bütünlüğü oluşturur. İletişimdeki izlek yani sözü edilen şey, metni oluşturan sözcelerin anlamlı, mantıklı ve dilbilgisel açıdan doğru sıralanmasıyla ortaya çıkar.

Metin Bilim veya Metin Dil Bilimi

Metin dil bilimi için zaman zaman metin bilim terimi de kullanılmıştır. Metin incelemesi, metin tahlili, edebiyat araştırmalarının, belagatın hep konusu olmuştur. Metin dil biliminin konusu metin incelemesidir. Ancak metin dil bilimin metin inceleme metodu, geleneksel metin tahlili metodundan ayrılır. “Metin bilim metnin örgütleniş biçimini, onun bünyesinde yer alan toplumsal, düşünsel, imgesel ve daha nice yapıların belirlenimlerini inceler. Metin bilim, yazınsal iletişimin değişik düzlemlerde, hangi aşamalardan geçerek geliştiğini, okur ile yazar etkileşiminde her birinin konumunun ne olduğunu ele alır (Günay, 2007, s. 52).

Metin dil bilimi, bir metnin özellikle bütünselliğini oluşturan unsurları tespit ederek bu metnin metinselliğini belirlemeye çalışır. Metin dil bilimi, sözcelerden oluşan ve cümle üstü birimler olarak belirtilen metni inceler. Metin dil bilimine göre insan bildirişimi, cümlelerle değil metinlerle sağlanır (Aksan, 1995, s. 257). Yani metin dil bilimi, metni oluşturan sözceler arasında sıkı bir ilişki olduğunu savunur ve iletişim aracı olan metnin yapısını, kurgusunu, bütünselliğini ortaya koyar.

“...son otuz yıldan beri dil bilimin yeni bir dalı olarak “metin dil bilimi” gelişmiştir. Bu yeni dal, tıpkı eski biçem bilim gibi, betimsel ve eleştirel bir bakış

açısıyla kendini çevreleyen toplumsal yapılarla ilişkileri içinde ya da dışında bir metnin değişik yapılarını ortaya koymaya çalışır. Bu metin kuramlarında, akılda tutulması gereken iki anahtar sözcük vardır: Birincisi “dil edimleri”, ikincisi “metinsel tutarlılık”tır. Bu iki kavram her tür metin çözümlemesinin özünü oluşturur.” (Kıran, 2002, s. 279).

Doğan Günay, metin bilimin amacını ve yöntemini şu şekilde sıralar:

- ❖ Metnin dilsel yapısını incelemek, genel bir metin içinde tutarlılık ve anlam olgusunu ele almak, son olarak da değişik metinler arasında farklı ve ortak yönleri dilsel boyutta ve anlam yaratma açısından irdelemek.
- ❖ Yazar-metin-okur ilişkisinde yazar ile okurun işlevlerini ve sınırlarını belirlemek, bu iki kutup arasında dilsel ve metin yoluyla yapılan iletişimi tanımlamak.
- ❖ Dilsel üretim olgularının işleyişini incelemek, yazma eyleminin, yaratıcılık eyleminin temeline inmek. Yaratma eylemi kadar temel bir işlev olan anlamlandırma eylemini, okuma açısından ele almak.
- ❖ Yazın üretiminin tek amacının yazarlar, dönemler, yazar adlarının öğretimi olmadığını kavratmak. Metin ile tarihsel zaman, metin ile yazarın yaşamı, metinde kullanılan izlekler ile yazarın yaşamı arasına sıkıştırılmış bir yazın üretiminin, metni anlamada ve anlamlandırmada yetersiz kalacağını göstermek.
- ❖ Yazın tarihi incelemesi ile yazınsal bir yapının incelemesinin aynı şey olmadığını göstermek (Günay, 2007, s. 53).

Metin Dil Bilimi Açısından Şiir

Metin dil bilimi araştırmalarında metin incelemesi olarak başlangıçta genellikle düz yazı söz konusu edilmiştir. Ancak günümüz metin dil bilimi çalışmalarında şiirlerin de metin özelliği gösterebileceği düşünülerek şiirlerin de metin dil bilimi anlayışına göre incelendiği görülmektedir. “En eski örneklerden bugüne, birbirinden çok farklı türleri ve dönemleriyle, geleneksel ve modern örnekleriyle şiir, ozan ve dinleyen/okuyanyla belli bir bildiriye aktaran bir metin sayılır (Aksan, 1995, s. 258).” Her ne kadar şiir öncelikle estetik bir kaygıyla hissettirmeye dayalı bir tür olsa da neticede şiirin de bir mesajı, bir iletisi bulunur. Şiirlerin de kendine has bir kurgusu, bir yapısı ve bütünlüğü bulunur. İşte bu yönüyle şiirler de metinsellik açısından incelenmelidir. S. Levin, “İster şiir dilinde olsun, isterse başka bir türlü olsun, herhangi bir metnin bir bütünlük ortaya koyduğu söylenebilir. Bizim için önemli olan gerçekten şiir olarak kabul edilen metinlerdeki özel bütünlüğün bulunmasıdır (Aksan, 1995, s. 258)” diyerek şiirlerin metinselliğine dikkat çeker.

Türkiye'de yapılan metin dil bilimi çalışmalarının da çoğunlukla düz yazı metinleri üzerine olduğunu söyleyebiliriz.⁴ Bununla beraber 6645 beyitlik tarihi manzum bir metin olan Kutadgu Bilig'in metin dil bilimi metoduyla incelendiği (Parlak 2009) de bilinmektedir.

Metin Dil Bilimi Terimi Olarak Bağdaşıklık ve Tutarlılık

Beaugrande ile Dressler (1981, s. 13) metinselliği meydana getiren ölçütleri yedi başlık halinde belirlerler. Bunlar: 1. Bağdaşıklık 2. Tutarlılık 3. Amaçlılık 4. Kabul edilebilirlik 5. Bilişsellik 6. Durumsallık 7. Metinlerarasılık.

Bir metnin metin dil bilimi yöntemleriyle incelenmesinde bu yedi temel kavramın öne çıktığı görülür. Bu çalışmada bunlardan sadece bağdaşıklık ve tutarlılık üzerinde durulacaktır.

Bir metnin, basit cümleler dizisi olmaktan çıkıp metin olabilmesi için içerdiği bazı bilgilerin ve öğelerin yinelenmesi, bu öğeler yinelenirken bir yandan da metinde sözü edilen konunun bir sona, bir sonuca doğru ilerlemesi ve gelişmesi, bunun için de yeni öğelerin ve yeni bilgilerin metne katılması gerekmektedir. Aynı zamanda birbiriyle çelişen fikirlerin bir arada bulunmaması ve metne konu olan göndergelerin dış dünya gerçekliğiyle örtüşmesi, bunlarla belli bir bağlantı içinde olması gerekmektedir (Onursal, 2003, s. 121-132).

Bağdaşıklık, metni oluşturan cümlelerin gramatikal olarak doğru olması ve dilbilgisel unsurlarla birbirine bağlanmasıyla bir bütünlük oluşturulması anlamındadır. Dolayısıyla bunu sağlayan bağlaç, gönderim, zamir gibi unsurlar cümlelerin yüzey yapısında rahatlıkla görülebilir.

Tutarlılık ise metnin anlam boyutuyla ilgilidir. Metinde anlatılan bilgilerin, duyguların, düşüncelerin belli bir mantık içerisinde birbiriyle ve dış dünya gerçekliği ile uyumlu olması anlamındadır. Bağdaşıklık unsurları cümlede kendisini açıkça gösterirken, tutarlılık özelliği geçmiş hayata ait bilgi, tecrübe ve muhakeme ile tespit edilebilecek daha karmaşık bir süreçtir.

4 Türkçe mensur metinler üzerine yapılan bazı metin dilbilim incelemeleri: 1. Leyla SUBAŞI-Uzun, *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Simurg Yayn. Ankara 1995; Alper Bahtiyaroğlu, *Ahmet Mithet Efendi'nin Tiyatrolarında Metindilbilimsel Görünümler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2006; Nuray Güllü, *Sessiz Ev Üzerine Bir Metin Dilbilim Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2004; Tazegül Demir, *Peyami Safa'nın Yalnızız Adlı Romanının Metin Dilbilimsel Çözümlemesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2006; Selma Elyıldırım, *Ömer Seyfettin Öykülerinde Artgönderim Kullanımı*, A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36, Erzurum 2006; 6. Sedat Balyemez, *Dede Korkut Hikâyelerinin Metin Dilbilimsel Yapısı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv. Sos. Blm. Enst. Ankara 2011.

Bağdaşıklık

Bağdaşıklık, bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dile ilgili özelliklerin tümünü belirtir (Günay, 2007, s. 71). Mesela “Dışarıda şiddetli bir yağmur vardı. Bu nedenle insanlar kapalı mekânlara koşuyordu.” cümlelerinin bağdaşıklığını sağlayan “bu nedenle”dir.

“Sebe kavmi içinde üç kişi vardı. Biri çok uzakları görürdü *ama* kördü. Karıncayı görürdü *ama* Süleyman’ı görmezdi. Diğeri gayet iyi duyardı *ama* sağırdı” (Okuyucu, 2010, s. 84).

Altı cümleden oluşan bu metinde *biri, ama, ama, diğeri, ama* olmak üzere beş adet bağlantı unsuru kullanılmıştır. Bunlar metindeki cümleler arasında bir bağlantı sağlarken metinde arka arkaya sıralanan çizgisel bir gelişmeyi de temin eder. Ayrıca “Karıncayı görürdü **ama** Süleyman’ı görmezdi.” cümlelerinde ortak gizli özne ve ama bağlacı yoluyla yine bağlantı oluşturulmuştur.

Metin, bağdaşık tümce dizilişleridir ya da metin, birden çok tümceciğin kendi içinde bir bağıntısı ve ilişkisi ile oluşmuştur. Bu durumda bağıntı, tümcelerin art arda gelmesini ve metnin çizgiselliğini belirtir (Günay, 2007, s. 74).

Bağdaşıklık, metindeki bir ögenin yorumunun bir başka ögeye bağlı olması durumudur. Metin kavramının içerdiği bütünlüğü şekil olarak yansıtmaları bakımından metnin temel özelliği niteliğindedir. Bir metnin dış şekillerinin; cümle ve paragraflarının dil bilgisi açısından birbirine bağlı oluşu, yani dil bilgisine ait yapıların, öğelerin birbiriyle bağıntılı olması bağdaşıklığı ifade eder (Karatay, 2010, s. 374).

“Çocuk okula geldi ama onu kimse görmedi.” cümlelerinde *onu* zamirinin anlamını çıkarabilmemiz birinci cümledeki çocuk kelimesi ile mümkün olmaktadır.

Bağdaşıklık; art gönderim, ön gönderim, yineleme, eksilteli yapılar, örtük anlatım vb. unsurlarla sağlanır.

Sakarya Türküsü Şiiri ve Şiirin Metin Dil Bilimsel Görünümü

Sakarya Türküsü Şiiri Hakkında Genel Bilgiler

Necip Fazıl, Sakarya Türküsü’nü 1949 yılında Ankara’dan İstanbul’a dönerken seyrettiği Sakarya Nehri’nin kendi üzerinde uyandırdığı duygulardan yola çıkarak yazmıştır (Çetin, 2011, s. 225). Şiir hece vezni ile yazılmış olmakla beraber terakib-i bent formundadır. Üç bentten oluşur. Birinci bent 9, ikinci ve üçüncü bentler 8’er beyitten oluşur. Toplam 25 beyittir.

Sakarya Türküsü aslında bir türkü formunda değildir. Ancak Necip Fazıl, muhtemelen şiirin anonim bir eser gibi topluma mal olmasını arzuladığı için şiire

Türkü adını vermiştir (Çetin, 2011, s. 234). Sakarya Türküsü şiiri, gerçekten de onun en çok okunan, toplumda en bilinen şiirlerinden biri olmuştur. Sakarya Türküsü, muhteva olarak bir tarih, toplum ve insan muhasebesi şiiridir.

Sakarya Türküsü'nde Bağdaşıklık Unsurları

Art Gönderim

Bir metinde bütünlük içinde daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek art gönderimsel ve ön gönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümceelerde dil ekonomisi adına yapılır. Daha uzun aralıklarla yapılan art gönderim ya da ön gönderim ise metin tutarlılığı ve bağıntısı içinde değerlendirilir. Genel metin içinde bir şey söylenir, sonra aynı şeye gönderimde bulunulur (Günay, 2007, s. 76).

“(1) *Nasrullah Han*, kardeşini de yanına alarak Mirza Celil ile tanışmak için Aliabad'a geldi. (2) *Onlar* Mirza Celil'i Keleyber'e yerleşmek üzere davet ediyorlardı. (3) *Mirza Ali Ekber*buna kati olarak itiraz etti. (4) O, ne olursa olsun *Tebriz'e* gitmeye can atıyor, (5) *orada* derginin yayınına devam ettirmek azmiyle yaşıyordu” (Özkan, 2002, s. 98).

Bu metinde birinci cümlede *NasrullahHan* ve *kardeşikelimleri* kullanıldıktan sonra bu iki göstergeye gönderme yapmak üzere bir sonraki cümlede *onlar* zamiri kullanılmıştır. *Onlar* zamiri *Nasrullah Han*ve *kardeşikelimelerinin* art gönderimidir. Dördüncü cümledeki *o* zamiri üçüncü cümledeki *Mirza Ali Ekber'i* anlatmaktadır. Dolayısıyla buradaki *o* zamiri *Mirza Ali Ekber'in* art gönderimidir.

Şiirdeki art gönderimler

Art gönderim çeşitli biçimlerde yapılabilmektedir. İncelenen şiirde aynı göstergenin tekrar edilmesiyle yapılan art gönderimler, zamirlerle yapılan art gönderimler, bir göstergenin yerine aynı anlama gelebilecek şekilde bir sıfatın kullanılmasıyla yapılan art gönderimler, bir göstergenin eş anlamlısı ile yapılan art gönderimler, fiilin isimleştirilmesi ile yapılan art gönderimler tespit edilecektir. Şiirde bu şekilde pek çok art gönderim yapılmıştır.

Aynı göstergenin tekrar edilmesiyle yapılan art gönderimler

Aynı göstergenin tekrar edilmesiyle yapılan art gönderimler kadim belagat ilmindeki tekrar sanatına bir yönden benzemektedir ancak farklı yönü de bulunmaktadır. Zira her ikisinde de aynı kelime veya kelime grubu tekrar edilmektedir. Belagat ilmindeki tekrar sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı söz ya da söz öbeklerini arka arkaya yinelemektir. *Yüzün berg-i gül-i terdir gül-i ter / Boyun serv ü saneoberdir saneober*örneğindeki gibi (Dilçin, 1983, s. 452). Ancak art gönderimde hemen arka arkaya olması veya anlamı güçlendirme-

si gibi bir amacı yoktur. Metin dil biliminde aynı göstergenin tekrar edilmesiyle yapılan art gönderimlerde amaç, metinde bütünlüğü ve metnin unsurları arasındaki irtibatı sağlamaktır.

Şiire ismini vermiş olan Sakarya göstergesi on bir defa tekrar edilmiştir. Sakarya göstergesi şiirde Türk milletinin sembolü olarak kullanılmış ve şiirde hâkim izleği göstermek için hem şiirin başında hem ortalarında hem de sonunda tekrar edilmiştir.

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.
Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;
Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?
Rabb'im isterse, sular büklüm büklüm burulur,
Sırtına Sakarya'nın, Türk tarihi vurulur.
Eyyvah, eyyvah Sakarya'm, sana mı düştü bu yük?
Bu dava hor, bu dava öksüz, bu dava büyük! ..
Ne ağır imtihandır, başındaki, Sakarya!
Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?
Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti bu an;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!
Bütün bunlar sendedir, bu girift bilmeceler;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.
Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya,
Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!
Sakarya, saf çocuğu, masum Anadolu'nun,
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!
Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya! ..

Şiirdeki izleklerden birisi insan kavramı üzerinedir. Bu çerçevede insana dair hakikatleri göstermek üzere insan göstergesi dört defa tekrar edilerek art gönderim yapılmıştır.

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.
Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.

İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal.
Hamallık ki, sonunda, ne rütbe var, ne de mal.
İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.

Necip Fazıl'ın Türkçesinde *dava* kelimesinin özel bir yeri vardır. Bu sebeple şiirlerinde ve nesirlerinde çok kullandığı kelimelerden biridir. Şiirde bahsedilen dönem Türk milleti için çetin bir dönemdir. *Dava* var olma davasıdır. Muhtevaya uygun olarak *dava* kelimesi de şiirde dikkat çeken kelimelerden biridir. Aynı göstergenin tekrar edilmesiyle yapılan art gönderimlerden birisi de *dava* göstergesinin tekrarıyla yapılmıştır. *Dava* göstergesi şiirde üç defa kullanılır.

Eyvah, eyvah, Sakaryam, sana mı düştü bu yük?
Bu *dava* hor, bu *dava* öksüz, bu *dava* büyük! ..

Şiirde üzerinde durulan izleklerden biri, hayat, insan ve kainat felsefesine dair hususlardır. Bu çerçevede hayat ve kainat akıcıdır, her şey kendi kuralları içinde çizgisel olarak yürümektedir. Şair bu anlayışı okuyucuya hissettirmek için *akmak* fiilini beş defa kullanır ve bir başka art gönderim yapar. Hatta aynı kökten türemiş *akıncı* göstergesinin kullanımının da tesadüf olmadığını söyleyebiliriz.

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.
Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.
Akışta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!
Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?

Bazı göstergeler vardır ki hayatın akıcılığını, zamanın çizgiselliğini bize daha canlı sezdirir. Şair özellikle akışkan göndergelerin göstergelerini kullanarak okuyucuyu şiirin atmosferine dahil eder. *Su* hayatın en vazgeçilmez nesnelere biridir. Ancak *su* aynı zamanda ırmaktaki akışkanlığı ile bize hayatın ve zamanın sürekliliğine işaret eder. Şiirde *su* göstergesi yedi defa kullanılmıştır.

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.
Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak.
Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.

Akışta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen *suya* inat!
Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş *suya* vurulmaz perçin?
Rabbim isterse, *sular* büklüm büklüm burulur,
Sırtına Sakarya'nın, Türk tarihi vurulur.
İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla *su*;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.

İnsan hayatı iniş ve yokuşlarla doludur. Şiirde zorluğun, imkânsızlığın sembolü olarak kullanılan *yokuş* göstergesi üç defa kullanılarak art gönderim yapılmıştır.

Su iner *yokuşlardan*, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım, *yokuşlarda* susamak
Çatlıyor, yırtınıyor *yokuşu* sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş *suya* vurulmaz perçin

Yukarıda belirtilen aynı göstergenin tekrar edilmesiyle yapılan art gönderimlere, yük, hamal, yurt, *Allah* ve *hayat* göstergeleri ile yapılan art gönderimleri de ekleyebiliriz. Yük üç defa, hamal iki defa, *yurt* iki defa, *Allah* iki defa, hayat ise üç defa tekrar edilmiştir.

Zamirlerle yapılan art gönderimler

Metinde önce bir isim kullanılır, daha sonra o ismin yerine geçecek şekilde bir zamir kullanılır. Zaman zaman birden fazla ismin yerine çokluk ifade eden bir zamir de kullanılabilir. Zamirler dilde aynı kelimelerin tekrar edilmesini önlemek için metin içinde bağdaşıklığın sağlanmasında art gönderim yaparak katkı sağlar. Zamirin işaret ettiği isim, zamirden çok uzakta kullanıldığında okuyucu açısından yorumlanmakta zorluk oluşturabilir. Şiirde zamirlerle yapılan art gönderimlerle karşılaşmaktadır.

İncelenen şiirin daha ilk beytinde sözceleme öznesi olarak şair ilk "ben"ini kullanır. Zamirler metin içinde birtakım eklerle de isim gibi kullanılabilir.

İnsan *bu*, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan *benim*, öbür yanda Sakarya.
Su iner *yokuşlardan*, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım, *yokuşlarda* susamak.
Eyvah, eyvah, *Sakaryam*, sana mı düştü bu yük?
Bu dava hor, bu dava öksüz, bu dava büyük! ..

Beyitte geçen sana zamiri kendinden önce kullanılmış olan *Sakarya* isminin yerine kullanılmıştır. Sana zamiri *Sakarya* kelimesinin art gönderimidir.

Bütün bunlar *sendedir*, bu *girift bilmeceler*;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.

Bu beyitte hem ön gönderim hem de art gönderim vardır. *Sendedir* derken kastedilen *sen* *Sakarya*'dır. *Sakarya* göstergesi şiirde daha önce pek çok defa geçmiştir. Dolayısıyla buradaki *sen* zamiri *Sakarya*'nın art gönderimidir. Diğer yandan bunlar zamiri kendinden sonra gelen *girift bilmecelere* işaret etmektedir. Bunlar zamiri *girift bilmecelerin* ön gönderimidir.

Şiirdeki diğer zamirler ise şöyledir:

Biri, kim, sana, hani, bunlar, sendedir, siz, sen, ben, bizi, bana, sana, sen, ben, onun, onun, nerede.

Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; *birinden* nur akar; *birinden* kir.

Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.
Hey *Sakarya*, *kim* demiş suya vurulmaz perçin?

Eyvah, eyvah, *Sakarya*'m, *sana mı* düştü bu yük?
Bu dava hor, bu dava öksüz, bu dava büyük! ...

İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal.
Hamallık ki, sonunda, *ne* rütbe var, ne de mal,

Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?

Bütün *bunlarsendedir*, bu *girift bilmeceler*;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.

Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, *sizi kim* diriltecek?

Sen ve *ben*, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!

Akrebin kiskacında yoğurmuş *bizi* kader;
Aldırma, böyle gelmiş, bu dünya böyle gider!

Bana kefendir yatak, *sana* tabuttur havuz;
Sen kıvrıl, *ben* gideyim, son Peygamber kılavuz!

Yol *onun*, varlık *onun*, gerisi hep angarya;
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, *Sakarya*! ...

Sözcüksel art gönderim

Anlatım bir sözcük ya da sözcük grubu ile verilir, daha sonra bu sözcük farklı biçimde yinelenir. Burada aynı kavram ya da sözcüğün eş anlamlısı ya da üst anlamlısı ile aynı dilsel yapı içinde bir yinelenme söz konusudur (Günay, 78). Mesela “Gökyüzünde kuşlar uçuyordu. Çoban büyük bir heyecanla yere düşen serçeyi yakaladı.” cümlelerinde sözcüksel art gönderim yapılmıştır. Birinci cümledeki *kuşlar* ikinci cümledeki *serçenin* üst anlamlısıdır.

İnsan bu, *su* misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan *benim*, öbür yanda *Sakarya*.

Beyitinde insan ve ben arasında, *su* ile *Sakarya* arasında sözcüksel art gönderim vardır.

İnsan, *ben'in* üst anlamlısıdır. *Su* ise *Sakarya'nın* üst anlamlısıdır.

Sakarya göstergesi şiirde on bir defa tekrar edilir. *Sakarya* bir ırmağın adıdır. Şiirin on sekizinci beyitinde *Sakarya* göstergesinin üst anlamlısı olan ırmak göstergesi kullanılır.

İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla *su*;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.

Dördüncü beyitte *kâinat* göstergesi *bulut* ve *su* göstergelerinin üst anlamlısıdır. Yani bu beyitte de bir sözcüksel art gönderim söz konusudur.

Akıшта demetlenmiş, büyük, küçük, *kâinat*;
Şu çıkan *buluta* bak, bu inen suya inat!

Şiirde “*Sakarya*” Türk tarihinin bir döneminin sembolüdür. Yedinci beyitte geçen “*Türk tarihi*” “*Sakarya*”yı da içine alan bir üst anlatımdır.

Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,
Sırtına *Sakarya'nın*, *Türk tarihi* vurulur.

Şiirin on ikinci beyitinde *kehkeşanlara kaçmış eski güneşler* Türk tarihinde millet için önemli işler yapmış başarılı model insanlardır. Bununla ilgili olarak on üçüncü beyitte zikredilen *Yunus Emre* ve on dördüncü beyitteki *şanlı akıncı* bu *eski güneşlerin* alt anlamlısıdır.

Şimdi dövün *Sakarya*, dövünmek vakti bu an;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!

Hani *Yunus Emre* ki, kıyıda geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden *şanlı akıncı*, ne gün döner yurduna?

On birinci beyitte de parça-bütün ilişkisine dayalı bir art gönderim yapılmaktadır. Beyitteki *acı bir lokma, zehirle pişmiş aşın* bir parçasıdır.

Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;
Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.

Göstergenin eş anlamlısının kullanılmasıyla yapılan art gönderimler de metinlerde genellikle çok karşılaşılan bir art gönderim biçimidir. Sakarya Türküsü şiirinde Necip Fazıl bu tür art gönderimlere de başvurmuştur:

sökmek → *çıkmaq*

Fakat Sakarya başka, yokuş mu *çıkıyor* ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;

Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu *sökmek* için.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?

Rab → *Allah*

Rabb'im isterse, sular büklüm büklüm burulur,
Sırtına Sakarya'nın, Türk tarihi vurulur.

Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı tekbir?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı: *Allah* bir!

şimdi → *bu an*

Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti **bu an**;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!

vatan → *yurt*

Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;
Ve ayrılık, anneden, *vatandan*, arkadaştan.

Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya,
Öz *yurdunda* garipsin, öz *vatanında* parya!

hani → *nerede*

Hani Yunus Emre ki, kıyıda geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?

tekbir → *Allah bir*

Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı *tekbir*?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı: *Allah bir*!

Fiilin isimleştirilmesiyle yapılan art gönderimler

Bir metinde önce bir fiil çekimlenerek kullanılır, daha sonra aynı fiil isimleştirilmek suretiyle art gönderim yapılabilir. Metinde bağdaştırıcı unsur olarak kullanılır.

akar → *akan* → *akış*

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım *akar* ya;
Bir yanda *akan* benim, öbür yanda Sakarya.

Her şey *akar*, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur *akar*; birinden kir.

*Akışt*a demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!

dövün → *dövünmek*

Şimdi *dövün* Sakarya, *dövünmek* vakti bu an;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!

çeker → *çekmez*

Kafdağını assalar, belki *çeker* de bir kıl!
Bu ifritten sualin, kılını *çekmez* akıl!

geldi → *gelmiş*

gitti → *gider* → *gideyim*

Geldi ölümlü yalan, *gitti* ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek

Akrebın kısılcacında yağurmuş bizi kader;
Aldırma, böyle *gelmiş*, bu dünya böyle *gider*!

Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz;
Sen kıvrıl, ben *gideyim*, son Peygamber kılavuz!

Çağrışımsal art gönderim

Çağrışımsal ilişkilendirme sözcüksel art gönderime bağlı olarak yapılır. Bu tür ilişkilendirmede bütün-parça, tüm-tek gibi ilişki durumu söz konusudur. Her türlü sanatsal anlatımda ve tanıtlarda çağrışımsal art gönderime sıklıkla başvurulur (Günay, 2007, s. 79). Çağrışımsal art gönderim belagat ilmindeki telmih sanatını hatırlatmakla beraber çağrışımsal art gönderim telmihe göre daha kapsayıcıdır. Telmihte çağrışım yapılan olay geçmişteki bilinen bir olaydır. Ancak çağrışımsal art gönderimde geçmişteki belli bir olayın olması şart değildir. Her türlü kavram çağrışımsal art gönderimin içerisinde olabilir.

Sakarya Türküsü şiiri aslında büyük ölçüde Türk tarihine çağrışımsal art gönderim yapar. Yedinci beyitte "Sırtına Sakarya'nın Türk tarihi vurulur." mısrasında "Türk tarihi" zikredildikten sonra çağrışımsal art gönderim unsuru olarak "kehkeşanlara kaçmış eski güneşler", "çil çil kubbeler serpen ordu", "şanlı akıncı" "masum Anadolu" ifadeleri bize hep Türk tarihini çağrıştırır.

On beşinci beyitte zihnimizde İslam'ın sembolü olan bir cami ve minare tablosu uyanır. Ancak ne cami ne de minare sözcükleri kullanılır, çağrışımsal olarak art gönderim yapılır. "Mermer", "tekbir", "Allah bir!" ifadeleri çağrışımsal art gönderimdir.

*Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı tekbir?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı: Allah bir!*

Şiirin yedinci beytinde "Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur" söylendikten sonra on dokuzuncu beyitte "siz hayat süren leşler sizi kimdiriltecek" ifadesi ile yirmi beşinci beyitte "yol onun varlık onun geri hep angarya" ifadeleri çağrışımsal art gönderim yolu ile şair bizi her şeyin hâkimi ve yaratıcısı olan "Allah"a ulaştırır.

Sekizinci beyitte yüzlerce yıl İslam davasının bayraktarlığını yapan Türk milletinin varlık mücadelesi *bu yük* Sakarya'nın sırtına düşmüştür. Aynı beytin ikinci mısrasında üç defa tekrar edilen *bu dava* çağrışımsal art gönderim yoluyla Anadolu'daki Türk milletinin varlık mücadelesini anlatır.

*Eyvah, eyvah Sakarya'm, sana mı düştü bu yük?
Bu dava hor, bu dava öksüz, bu dava büyük! ...*

Ordu → *akıncı* parça-bütün ilişkisine dayalı çağrışımsal bir art gönderimdir.

*Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?
Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?*

Şiirin dokuzuncu beytinde yine yukarıdaki çağrışımsal art gönderime benzer bir art gönderim söz konusudur. Beyitteki *ağır imtahan, bin bir başlı kartal, Sakarya* ve *kanarya* kelimeleri, Türk milletinin Kurtuluş Savaşı'nda ne çetin bir zorlukla karşı karşıya kaldığını ve kendisinin ne kadar zayıf durumda olduğunu çağrıştırır.

*Ne ağır imtihandır, başındaki, Sakarya!
Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?*

Gönderenin Tekrar Edilmesiyle (Bir Gösterenin Yerine Aynı Anlama Gelen Başka Göstergelerin) Kullanılmasıyla Yapılan Art Gönderimler

Aynı göndereni belirten farklı dilsel birimlerin kullanılması da bir art gönderimdir (Günay, 2007, s. 79).

Sadi GEDİK

Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;
Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.

Beytinde acı bir lokma ve zehirle pişmiş aş ile aynı şey anlatılır.

On altıncı beyitte *bütün bunlar* göstergeleri ile bu *girift bilmeceler* göstergeleri aynı şeye işaret eder.

Bütün bunlar sendedir, bu *girift bilmeceler*;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.

On sekizinci beyitte insan göstergesi *üç beş damla kan* göstergeleri ile aynı göndergeyi anlatır. *Irmak* göstergesi ise *üç beş damla su* göstergeleri ile aynı göndergeye gider.

İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.

Yirmi birinci beyitte *Sakarya* göstergesi ile *masum Anadolu'nun saf çocuğu* göstergeleri aynı göndergeyi anlatır.

Sakarya, saf çocuğu, masum Anadolu'nun,
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!

Belirteç (zarf) yoluyla yapılan art gönderimler

Art gönderimler belirteç yardımı ile de yapılabilir. Yer ve zaman belirteçleri de bir söylemdeki iki parça arasındaki ilişki kurmada katkı sağlayabilir (Günay, 2007, s. 80).

bir yan → *öbür yan*

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, *öbür yanda* Sakarya.

sonunda

İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal.
Hamallık ki, *sonunda*, ne rütbe var, ne de mal,

hani → *ardına* → *nerede*

Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?

böyle → *böyle*

Akrebin kiskacında yoğurmuş bizi kader;
Aldırma, *böyle* gelmiş, bu dünya *böyle* gider!

Gerisi

Yol onun, varlık onun, *gerisi* hep angarya;
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya! ..

Ön gönderimler

Metinde bağdaşıklık sağlayan unsurlardan bir diğeri de ön gönderimlerdir. Ön gönderim "anamlı bir birimin yerini tutan bir ögenin söylemde ondan daha önce anılması" (Vardar, 1998, s. 162) şeklinde kendisini gösterir. Ön gönderim, art gönderimin tersidir. Yani ön gönderimde metinde adı geçmeyen bir durum ya da nesne, daha önceden değişik adlandırma ile belirtilebilir (Günay, 2007, s. 77). Değişik adlandırma ile belirtilen durum ya da nesnenin gerçek adı daha sonra kullanılır.

Mesela "Bekçi onlara seslendi: -Hey çocuklar, çimlere basmayınız." cümlelerinde *onlar* zamiri ile kastedilen çocuklar daha sonra ortaya çıkıyor. Ön gönderim yapıyor.

Şiirde de bazı ön gönderimlerle karşılaşılıyor.

her şey → su, tarih, yıldız, fikir

Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.

kardeşlerin → cömert Nil, yeşil Tuna

Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?

o seda → Allah bir

Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı tekbir?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı: Allah bir!

bunlar → bu girift bilmeceler

Bütün bunlar sendedir, bu girift bilmeceler;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.

siz → hayat süren leşler

Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?

Bağlantı unsurları

Anlatı denilen, belirli bir uzunluğu olan her türlü dilsel yapılar, kendi içinde bir bütünlük oluşturur. Bu tür yapılarıdaki hiçbir şey kendi başına ve bağımsız değildir. Her türlü dilsel yapı bir başkası ile olan ilişkisi içinde anlamlılık kazanır. Her şey birbirleriyle bağlantılı anlam dizileri içinde yer alır. Değişik diziler birbir-

leriyle bütünlük içindeki konumlarına göre ilişki içinde ve etkileşim halindedir (Günay, 2007, s. 75). Anlatılardaki tümceler farklı biçimlerde birbirleriyle ilinti içindedir. Bu ilişkili olma biçimleri de değişik türden olabilir: Birleşik bir tümce, sıralı, bağıntılı tümceler de olabilir (Günay, 2007, s. 102).

Bir metinde ilerleme sağlanırken cümleler arasında çeşitli bağlantı unsurları kullanılır. Bu unsurlara bağıntılayan denir. Bağıntılayanlar; amaç, sebep-sonuç, karşılaştırma, açıklama, şart gibi çeşitli görevleri de yerine getirirler. Bağıntılayan olarak en fazla bağlaçlar kullanılır.

Sakarya Türküsü şiirinde az da olsa bağıntılayanlarla karşılaşırız.

ise (-se)

Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak.

ve

Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan *ve* fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.
Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;
Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.

Sen *ve* ben, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan *ve* çamurdanız!

fakat

Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;

için

Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek *için*.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?

ne ne

İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal.
Hamallık ki, sonunda, *ne* rütbe var, *ne* de mal,

ki

Hani Yunus Emre *ki*, kıyında geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık *ki*, hayata kurmuş pusu.

de

Kafdağını assalar, belki çeker *de* bir kıl!
Bu ifritten sualin, kılını çekmez akıl!

Eksilteli yapılar

Gerek konuşma dilinde gerekse yazı dilinde bir cümlede bazı öğelerin söylenmediği görülür. Bu durum cümledeki başka bir unsurun yardımıyla anlaşılabilir. Böylece gereksiz tekrarlardan kaçınılırken metin parçalarının birbiriyle bağlantısı da sağlanmış olur. Bir cümledeki eksik görünen anlam başka cümlelerin yardımıyla ortaya çıkar. Bu eksiklik özne eksikliği, yüklem eksikliği, nesne eksikliği, tümleş eksikliği, tamlamanın bir unsurunun eksik olması şeklinde olabilir.

Şiirimizde böyle eksilteli pek çok unsur bulunmaktadır.

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda *akan* benim, öbür yanda (*akan*) Sakarya.

Beytinde ikinci mısranın ikinci cümlesinde özne eksik kullanılmıştır. Ancak bu eksiklik bir önceki cümlelerin öznesi yoluyla anlaşılabilir.

Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift (*akar*); birinden nur *akar*; birinden kir (*akar*).

Beytinde yine yüklem eksikliği söz konusudur. Ancak beyitte geçen diğer cümlelerin yüklemi, eksik yüklemi anlaşılır kılmaktadır.

(*Sakarya*) Çatlıyor, (*Sakarya*) yırtıyor yokuşu sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?

Bu beyitte ise özne eksikliği bulunmaktadır. Sakarya, aynı beyitte diğer bir cümlelerin öznesi olarak kullanılmaktadır ve aynı özne diğer eksik özneleri tamamlamaktadır.

Aşağıdaki beyitte ise yine özneye bağlı eksiklik söz konusudur.

Eyvah, eyvah Sakarya'm, sana mı düştü bu yük?
Bu dava hor(*lanmış*), bu dava öksüz (*birakılmış*), bu dâva büyük(*tür*)! ..

Şiirin on birinci beytinde ise yine yüklem eksiktir. Burada yüklem için aynı anlamları ifade eden çeşitli seçenekler düşünülebilir. "*bize düştü.*" veya "*bizim içindir.*" gibi yüklem söylenmeden beyitten anlaşılabilir.

Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;
Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.

On ikinci beyitte ünlem (*Ey*), on dördüncü beyitte tamlayan (*senin*), on altıncı beyitte yüklem (*sendedir.*), en yedinci beyitte özne (*bu girift bilmeceler*), on sekizinci beyitte yüklem (-*dir*) eki ve sıfat-fiil (pusu kurmuş *olan*), yirmi üçüncü beyitte özne (*sen*) ve yine bir diğer cümlelerin öznesi (*bu dünya*), yirmi beşinci beyitte yüklem parçası (-*dur* eki) eksilteli kullanılmıştır. Ancak bütün bu eksilteli kullanımlar metnin bütünlüğü içerisinde tamamlanabilmektedir.

Şimdi dövün (Ey) Sakarya, dövünmek vakti bu an;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!

Nerede (senin) kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?

Bütün bunlar sendedir, bu girift bilmeceler (sendedir);
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.

(bu girift bilmeceler) Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya,
(sen) Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!

İnsan üç beş damla kan(dır), ırmak üç beş damla su(dur);
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.

Akrebin kısıracında yoğurmuş bizi kader;
(sen) Aldırma, (bu dünya) böyle gelmiş, bu dünya böyle gider!

Yol onun(dur), varlık onun(dur), gerisi hep angarya(dır);
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya! ..

Tutarlılık

Tutarlılık, metnin bütün yanları ile birbiriyle tutarlı olan dizgesel bir biçimin düzenlenişi olarak değerlendirilir. Tutarlılık bağdaşıklık kavramı üzerine geliştirilebilecek bir betimlemedir (Günay, 2007, s. 116). Metni oluşturan parçalar anlamsal açıdan birbiriyle tutarlı olmalıdır. Başlangıç durumundan bitiş durumuna doğru metin ilerlerken metne birtakım yeni unsurlar girer. Bir yandan da yinelemeler yapılır. İşte metindeki bu yinelemeler ile metne çizgisel bir şekilde dahil olan yeni unsurlar birbiriyle çelişmeden ortak bir mesaja doğru ilerler. Metni oluşturan sözcelerin birbiriyle tutarlılık ilişkisi içerisinde kullanılmasında metin üreticisi bazı tekniklerden yararlanır. Bunlar genellikle beş terim şeklinde ifade edilmiştir. Bunlar: 1. Özelleştirme, 2. Genelleştirme, 3. Nedensellik, 4. Karşıtlık, 5. Karşılaştırma (Lüleci, 2010, s. 45). Sakarya Türküsü'nde tutarlılık sağlamada bu beş teknikten de yararlandığını görürüz.

Özelleştirmeler

Metinde geçen kişi, nesne, olay ve durumlarla ilgili ayrıntıların aktarılmasında cümleler arasında özelleştirme bağlantısından yararlanır (Yılmaz, 2010, s. 24-25). Özelleştirme, iletişim sürecinde genel olanın ardından özel olanın ifade edilmesi, başka bir deyişle sözcenin özelleştirilmesi/ayrıntılılandırılması durumudur (Lüleci, 2010, s. 131).

Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;

Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?

Sakarya Türküsü'nde beşinci beyitte “*fakat Sakarya başka*” dedikten sonra onun diğer nehirlerden farklı oluşunun sebeplerini sıralar: 1. *Sakarya yokuş mu çıkıyor ne?* 2. *Köpükten gövdesine kurşundan yük binmiş.* 3. *Yokuşu sökmek için çatlıyor, yırtmıyor.* Dolayısıyla beşinci beyitteki ilk cümle ile beşinci beyitteki diğer cümlelerle ve altıncı beyitteki cümlelerle özelleştirme bağlantısı vardır.

Üçüncü beyitte “*her şey akar*” genel ifadesinden sonra “*su, tarih, insan ve yıldız, oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir.*” ifadeleri ile özelleştirme yapılmıştır.

Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.

On ikinci beyitteki “*şimdi dövin Sakarya, dövmek vakti bu an*” cümlesinden sonra gelen on üçüncü, on dördüncü, on beşinci, on altıncı ve on yedinci beyitlerdeki cümlelerde niçin ve neler için dövmesi gerektiği anlatılır. Dolayısıyla buradada da özelleştirme bağlantısı yapılmıştır.

Şiirde bir diğer özelleştirme bağlantısı 21. beyitteki “*divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun*” cümlesinde sonra gelen 22., 23. ve 24. beyitlerde sözcelem öznesi olarak şair ve Sakarya nehrinin temsil ettiği Türk milletinin hangi bakımlardan Allah yolunun divaneleri olduğu açıklanır.

Genelleştirme

Metinde tutarlılık yapısının oluşturulmasında cümleler arasında kurulan genelleştirme ilişkisinden de yararlanır. Genelleştirme ile yazar bu metin aracılığı ile vermek istediği etik mesajın daha somut bir şekilde algılanmasını hedeflemiştir (Yılmaz, 2010, s. 36). Metinlerde genellikle özelleştirme ve genelleştirme ilişkisinin yan yana kullanıldığını görürüz. Ayrıntılardan bir genel kurala doğru ya da genel bir kuraldan ayrıntılara doğru metin cümleleri tutarlılık sağlar.

Sakarya Türküsü'nde özellikle iki yerde belirgin bir genelleştirme görürüz. Birincisi 23. beyitte “*aldırma, bu dünya böyle gelmiş böyle gider*” ifadesi aslında şiirin başından beri ayrıntılı olarak söylenen pek çok şeyin sonunda ulaşılan genel bir kural görünümündedir. Yani bir genelleştirme söz konusudur.

İkincisi ise 25. beyitte “*yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya*” ifadesi bir genelleştirmedir. Şiirde anlatılan pek çok durum, olgu ve nesne insan iradesinden gibi görünse de aslında her şey Allah'ın takdiridir. Her şeyin sahibi O'dur.

Nedensellik (sebe-sonuç ilişkisi)

Sebe-sonuç ilişkilendirilmesi bir içerik bağlantısıdır. Daha çok birleşik cümle yapıları içinde karşılaşılmaktadır. Metinde, sebe-sonuç ilişkilerinin kurulması genel olarak hatırlatma amacına hizmet etmekte ve metni somutlaştırmaktadır (Yılmaz 2010: 67). Metin yorumcusu, metinden çıkardığı mesajlara “niçin” sorusunu her zaman aklına getirebilir. Dolayısıyla metni üreten/yazar/şair verdiği

Sadi GEDİK

mesajları inandırmak için genellikle sebep-sonuç ilişkisi içerisindeki cümlelerden yararlanır.

Sakarya Türküsü'nde sebep-sonuç ilişkisi içerisinde olan cümlelerle karşılaşırız.

Şiirin 12. beytinde "Şimdi dövün Sakarya dövünmek vakti bu an" cümlesinden sonra Sakarya'nın niçin dövünmesi gerektiğinin sebepleri sıralanır. Çünkü "eski güneşler kehkeşanlara kaçmıştır", "artık Yunus Emre yoktur", "cömert Nil, yeşil Tuna elden çıkmıştır", "fetihler yapan şanlı akıncı da artık yoktur" dolayısıyla Sakarya dövünmelidir. Yani bu cümleler sebep-sonuç ilişkisi ile bağlıdır.

Yine 17. beyitte sözceleme öznesi/şair Sakarya'nın kaynamasını ister. Niçin? Çünkü artık Sakarya "öz yurdunda garip ve öz vatanında parya" dır.

Karşıtlık

Metinde karşıtlık ilişkisi kurmak suretiyle, öncelikle nesnel bir anlatım sağlanmak istenmekte, ayrıca metinde verilmek istenen etik mesajın onaylanması hedeflenmektedir (Yılmaz, 2010, s. 27). Sakarya Türküsü'nde en fazla karşılaştığımız tutarlılık oluşturma aracı karşıtlık ilişkisidir.

nur – kir

Oluklar çift: birinden *nur* akar, birinden *kir*.

çıkan bulut – inen su

Şu *çıkan* buluta bak, bu *inen* suya *inat*.

büyük – küçük

Akıшта demetlenmiş *büyük*, *küçük* kainat

kurşundan bir yük – köpükten gövde

Kurşundan bir yük binmiş köpükten gövdesine

hor – büyük

Bu dava *hor*, bu dava öksüz, bu dava *büyük*.

bin bir başlı kartal – kanarya

Bin bir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?

hayat süren – leş

Siz hayat *süren leşler* sizi kim diriltecek?

ölümlü – ölümsüz

Geldi *ölümlü* yalan, gitti *ölümsüz* gerçek

Kafdağı – kıl

Kafdağımı assalar, belki çeker de bir kıl!

Bu ifritten sualin kılını çekmez akıl.

gelmek – gitmek

Aldırma, böyle gelmiş, bu dünya böyle gider.

yüz üstü sürünmek – ayağa kalkmak

Yüz üstü çok süründünayağa kalk Sakarya

Karşılaştırma

Tutarlılık ilkesinin bir diğer önemli unsuru da karşılaştırmadır. Karşılaştırmanın karşıtıktan farkı içinde çatışma barındırmamasıdır. Doğrudan doğruya benzerlik ve farklılıkları ifade ederek anlatımı güçlendirmek için başvurulmaktadır (Lüleci, 2010, s. 139). Metinde karşılaştırma bağlantısının kurulması ile; metin çözücünün metindeki bazı sezdirimleri, çıkarımları ve verilmek istenen mesajı daha kolay ve daha somut bir şekilde algılayabilmesi amaçlanmaktadır. Metinde karşılaştırma ilişkilerinin kurulması ile metin çözücünün dünya bilgisine baş vurup etkin olarak metni yorumlaması hedeflenmektedir (Yılmaz, 2010, s. 27).

Sakarya Türküsü'nde hâkim olan karşılaştırma Türk milletini temsil eden Sakarya ile sözceleme öznesi olan şairi karşılayan "ben" in karşılaştırmasıdır. İki unsur da büyük ölçüde ortak özelliklere sahiptir. Her ikisi de akmaktadır. "Bir yanda akan benim öbür yanda Sakarya" Her ikisi de Allah yolunun âşığdır. "Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun". Her ikisi de göz yaşıyla ıslanmış hamurdan, çamurdan ve kandan oluşmuştur.

Sen ve ben göz yaşıyla ıslanmış hamurdanız
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız.

Ve yine her ikisi de akrebin kısılacında yoğrulmuştur.

Akrebin kısılacında yoğurmuş bizi kader.

Ancak aralarında bazı farklar da vardır: Sakarya yokuşlardan inerken, şair "ben" yokuşlarda susamaktadır. Sözceleme öznesi olan şaire "ben" e yatak kefenidir, Sakarya'ya ise havuz tabuttur. Sakarya kıvrılırken sözceleme öznesi "ben" gitmektedir.

Şiirdeki bir diğer karşılaştırma Sakarya ile diğer nehirler arasındadır. Sakarya diğer nehirlerden farklı olarak yokuş çıkmaktadır. Onun köpükten gövdesine kurşundan yük binmiştir. Yokuşu sökmek için yırtılmaktadır.

Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;
Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.

Şiirdeki son karşılaştırma Kafdağı ile ifritten sual arasındadır. İfritten sual Kafdağı'ndan daha ağır ve anlaşılmazdır. Öyle ki Kafdağı'nı assalar bir kıl onu çekebilir. Ama ifritten sualın kılını akıl çekmez.

Kafdağı'nı assalar, belki çeker de bir kıl!

Bu ifritten sualin, kılını çekmez akıl!

Sonuç

Sakarya Türküsü metin dil bilimin ortaya koyduğu bağdaşıklık ve tutarlılık unsurları açısından güçlü bir metin özelliği göstermektedir. Ancak bağdaşıklık ve tutarlılık oluşturulurken her türlü bağdaşıklık ve tutarlılık unsuru aynı ölçüde kullanılmamıştır. Bazı unsurların diğerlerine göre daha fazla kullanıldığı görülür.

Bağdaşıklık oluşturmada en fazla kullanılan unsurlardan birisi zamirlerle yapılan art gönderimlerdir. Şiirde *benve sen* zamirleri beşer defa kullanılmıştır. Şiir, genel olarak sözceleme öznesi olan şairin kendisini temsil eden *ben* zamiri ve Sakarya'yı temsil eden *sen* zamiri üzerine kurulu olması sebebiyle özellikle bu iki zamir daha belirgindir. Bu iki zamirden başka bir defa *biz*, iki defa *siz*, zamirleri kullanılmıştır. *Kim, ne, bunlar, özveo* zamirleri birer defa kullanılmıştır. Ayrıca yine zamir görevinde *ikimiz* kelimesi de bir defa kullanılmıştır.

Bağdaşıklık oluşturmada sık baş vurulan yöntemlerden bir diğeri aynı gösterenin tekrar edilmesiyle yapılan art gönderimlerdir. Şiirin adını da oluşturan *Sakarya* göstergesi on bir defa kullanılmıştır. İnsan göstergesi dört defa tekrar edilmiştir. *Ak-* fiili farklı yapılarla olmak üzere beş defa kullanılmıştır. Sakarya Türküsü'nde *su* yedi defa, *yük* üç defa, *hamal* iki defa, *yurt* iki defa, *Allah* iki defa, *hayat* ise üç defa kullanılmıştır. Necip Fazıl'ın eserlerinde özel bir yeri olan *dava* göstergesi ise metinde üç defa kullanılarak art gönderim yoluyla bağdaşıklık yapılır.

Art gönderim tekniklerinden birisi sözcüksel art gönderimdir. Bu şekilde yedi adet art gönderim yapılır. Bunlar: *insan* → *ben*, *su* → *Sakarya*, *ırmak* → *Sakarya*, *kainat* → *bulut*, *su*; *Türk tarihi* → *Sakarya*, *kehkeşanlara kaçmış eski güneşler* → *Yunus Emre*, *Şanlı akıncı*; *zehirle pişmiş aş* → *acı bir lokma*.

Yakın anlamlı kelimelerle yapılan art gönderimlerle de karşılaşmaktayız. Bu şekilde altı art gönderim mevcuttur. *Sökmek* → *çıkılmak*, *Rab* → *Allah*, *vatan* → *yurt*, *hani* → *nerede*, *tekbir* → *Allah*.

Fiilin isimleştirilmesiyle yapılan art gönderim şiirde dört adettir. *Çeker* → *çekmez*, *dövün* → *dövünmek*, *geldi* → *gelmiş*, *gitti* → *giden*.

Şiirde çağrışımsal art gönderim yoluyla yapılan art gönderimler; *mermer + tekbir + Allah bir!* = *cami ve bu yük + bu dava* = *Türk milletinin varlık mücadelesi* şeklinde yapılmıştır. Yine, *ne ağır imtihan + binbir başlı kartal + Sakarya + Kanarya* = *Kurtuluş Savaşı* çağrışımsal art gönderimdir.

Akıncı ve *ordu* göstergeleri arasında ise parça-bütün ilişkisine dayanan art gönderim söz konusudur.

Şunlar arasında ise aynı göndergenin tekrar edilmesiyle yapılan art gönderimler mevcuttur.

acı bir lokma → *zehirle pişmiş aş,*

bütün bunlar → *bu girift bilmeceler,*

insan → *üç beş damla kan,*

ırmak → *üç beş damla su,*

Sakarya → *masum Anadolu'nun saf çocuğu.*

Zarf yoluyla az da olsa art gönderim yapılmıştır.

Bir yan, öbür yan, sonunda, hani, ardına, nerede, böyle, gerisi zarflarıyla da art gönderim yapılmıştır.

Sakarya Türküsü'nde ön gönderimlerin daha sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Zira metinde beş adet ön gönderim bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

her şey → *su, tarih, yıldız, insan, fakir*

kardeşlerin → *cömert Nil, yeşil Tuna*

o seda → *Allah bir !*

bunlar → *bu girift bilmeceler*

siz → *hayat süren leşler*

Tahkiyeli metinlerde çok sık karşılaşılan bağlantılayanlar şiirimizde yine az kullanılan bağlantı unsurlarından biridir. Sakarya Türküsü'nde bağlantılayan olarak şu bağlaçlar kullanılmıştır: *ise, ve, fakat, için, ne, ne, ki, de.*

Şiirde bağdaşıklık sağlamaya yönelik nisbeten çok baş vurulan yöntemlerden biri de eksilteli yapılarıdır. Metindeki diğer cümlelerden veya aynı cümleden buradaki eksilteli unsurları tamamlamak mümkündür. Eksilteli unsurlar herhangi bir eksikliğe sebep olmamakta, bilakis cümleler arasında bağlantıyı sağlamaktadır. Sakarya Türküsü'nde 5 özne eksikliği, 10 yüklem eksikliği, 1 ünlem eksikliği, 1 tamlayan eksikliği ve 1 sıfat-fiil eksikliği söz konusudur.

Sakarya Türküsü'nde şair tutarlılık oluşturmada en fazla karşıtlık ilişkisinden yararlanmışır. Bu çerçevede şiirde on bir karşıtlık ilişkisi içinde olan kavramla karşılaşıyoruz. Bunlar: *nur – kir, çıkan bulut – inen su, büyük – küçük, kurşundan bir yük – köpükten gövde, hor – büyük, bin bir başlı kartal – kanarya, hayat süren – leş, ölümlü – ölümsüz, Kafdağı – kıl, gelmek – gitmek, yüz üstü sürünmek – ayağa kalkmak.*

Tutarlılık oluşturmada başvurulan yöntemlerden bir diğeri de karşılaştırma- dır. Şiirde belirgin olarak üç karşılaştırmadan bahsedilebilir. Bunlar: *Sakarya - ben (sözceleme öznesi), Sakarya – diğer nehirlere, Kafdağı – ifritten sual.*

Tutarlılık oluşturmakta sebep-sonuç ilişkisine başvurulması şiirde iki yerde karşımıza çıkar. Birincisi Sakarya'nın niçin dövünmesi gerektiği ile ilgilidir. Diğeri ise yine Sakarya'nın niçin kaynaması gerektiği ile ilgilidir.

Sakarya Türküsü'nde dört yerde özelleştirme bağlantısı bulunmaktadır. Birincisi Sakarya'nın diğerlerinden farklı olmasının sebeplerinin sıralandığı cümlelerdir. İkinci özelleştirme "*her şey akar*" sözcüsinden sonra akan şeylerin sıralandığı sözceler ve üçüncü özelleştirme Sakarya'nın niçin dövünmesi gerektiği hususunu ifade eden cümlelerdir. Dördüncü ve sonuncu ise Allah yolunun divanesi olarak kalan Sakarya ve sözceleme öznesi olarak "*ben*"in hangi yönlerden böyle olduğunun ifade edildiği cümlelerdir.

Şiirde iki genelleştirme bağlantısı belirgindir. Birincisi bu dünyanın hep böyle olduğuna dair ifadeler ve ikincisi her şeyin sahibinin Allah olduğuna dair ifadeler genelleştirme bağlantısı yapar.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Sakarya Türküsü şiir olmasına rağmen içerisinde pek çok bağdaşıklık ve tutarlılık unsurunu açık bir şekilde taşımaktadır. Yani Sakarya Türküsü şiiri güçlü bir metinsellik özelliği bulundurmaktadır.

Kaynakça

- Akbayır, S. (2013). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aksan, D. (1995). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Ankara: Engin Basım Yayım.
- Balyemez, S. (2011). *Dede Korkut Hikayelerinin metin dilbilimsel yapısı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, N., Gülendamlar, R. ve Narlı, M. (2011). *Tanzimat'tan bugüne yeni Türk edebiyatı şiir çözümlenmeleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bahtiyaroğlu, A. (2006). *Ahmet Mithet Efendi'nin tiyatrolarında metindilbilimsel görünüm*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Demir, T. (2006). *Peyami Safa'nın Yalnızız adlı romanının metin dilbilimsel çözümlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Dressler, W. ve De Beaugrande, R. (1981). *Introduction to textlinguistics*. London: NY, Longman. London.
- Durak, M. (2007). *Ben terkisinde Necip Fazıl metin çözümlenmeleri*. İstanbul: Multilingual.
- Elyıldırım, S. (2006). Ömer Seyfettin öykülerinde argönderim kullanımı, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (36), 121-146.
- Güllü, N. (2004). *Sessiz ev üzerine bir metin dilbilim çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Karatay, H. (2010). Bağdaşıklık araçlarının kullanma düzeyi ile tutarlı metin yazma arasındaki ilişki. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/13, Hatay.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. Ezilen (2002). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kısakürek, N. (1989). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Lüleci, M. (2010). *Yeni bir disiplin olarak metin dilbilim ve Türk edebiyatına metin dilbilimsel bir yaklaşım*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Onursal, İ. (2003). Türkçe metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık. *Günümüz dilbilim çalışmaları* (Yayınlanmamış Hazırlayan: Prof. Dr. Ayşe Kıran, Doç. Dr. Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere). İstanbul: Multilingual Yayınları, ss. 121-132.
- Özkan, F. (2002). *Azerbaycan'da yenilikçi bir öncü: Celil Mehmetkulizade hatıralar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Parlak, H. (2009). *Kutadgu Bilig'in metindilbilimsel yapısı*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Subaşı-Uzun, L. (1995). *Orhon Yazıtlarının metindilbilimsel yapısı*. Ankara: Simurg Yayın.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: abc Yayınları.
- Yılmaz, E. (2010). *Uygulamalı metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

EK: Sakarya Türküsü Şiiri

Sakarya Türküsü

1. İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.
2. Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak
3. Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.
4. Akışta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!
5. Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;
6. Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?
7. Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,
Sırtına Sakaryanın, Türk tarihi vurulur.
8. Eyvah, eyvah, Sakaryam, sana mı düştü bu yük?
Bu dâva hor, bu dâva öksüz, bu dâva büyük! ..
9. Ne ağır imtihandır, başındaki, Sakarya!
Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?
10. İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal.
Hamallık ki, sonunda, ne rütbe var, ne de mal,
11. Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;
Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.
12. Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti bu ân;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!
13. Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

14. Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?
15. Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı tekbir?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı: Allah bir!
16. Bütün bunlar sendedir, bu girift bilmecele;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.
17. Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya,
Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!
18. İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.
19. Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?
20. Kafdağını assalar, belki çeker de bir kıl!
Bu ifritten سوالin, kılını çekmez akıl!
21. Sakarya, sâf çocuğu, mâsum Anadolunun,
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!
22. Sen ve ben, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!
23. Akrebin kiskacında yoğurmuş bizi kader;
Aldırma, böyle gelmiş, bu dünya böyle gider!
24. Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz;
Sen kıvrıl, ben gideyim, Son Peygamber kılavuz!
25. Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya! ..

(Kısakürek, 1989, s. 398-400)

